

Достатність підстав для продовження строків тримання під вартою чи домашнього арешту.

Сторона обвинувачення, звертаючись до суду з клопотанням про продовження строків тримання під вартою зобов'язана викласти обставини, які доводять, що заявлені раніше ризики не

зменшилися або заявили нові ризики, які виправдовують продовження тримання особи під вартою, а застосування більш м'яких запобіжних заходів не гарантує запобігання цим ризикам (ст. 177, ч. 1, 2 ст. 194, ч. 3 ст. 199 КПК).

Звертає увагу те, що серед вимог, що встановлюються до продовження строків тримання особи під вартою (домашнім арештом) КПК не передбачає необхідність доведення обґрунтованості повідомлення про підозру. Сторона обвинувачення, відстоюючи в судовому засіданні необхідність продовження дії запобіжного заходу зазвичай і посилається на те, що обґрунтованість повідомлення про підозру була перевірена під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу. Відтак, відсутня і необхідність повторного дослідження обставин, інкримінованих підозрюваному, матеріалів, якими обґрунтовується виникла підозра.

В рішеннях ЄСПЛ неодноразово зверталася увага, що після спливу певного проміжку часу існування лише обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші підстави для продовження тримання особи під вартою; до того ж такі підстави мають бути чітко наведені національними судами (пункт 60 рішення від 6 листопада 2008 року у справі "Єлоєв проти України"). В рішенні КСУ від 23.11.2017 № 1-р/2017 у справі № 1-28/2017 зазначається, що обґрунтованість застосованих запобіжних заходів має піддаватися судовому контролю через певні проміжки часу, періодично об'єктивним та неупередженим судом.

Нажаль, у більшості випадків судовий контроль у формі періодичного перегляду обґрунтованості застосованого запобіжного заходу пов'язується саме з оцінкою існування раніше встановлених ризиків або появою нових ризиків.

Але з такою позицією складно погодитися. Вважаємо, що обов'язок дослідження обґрунтованості повідомлення про підозру під час кожного продовження дії запобіжного заходу є логічним і необхідним етапом розгляду клопотання та ухвалення відповідного рішення.

Такий висновок ґрунтується не лише на тому, що за період дії запобіжного заходу сторона захисту може одержати відомості, документи, що спростовують висновки сторони обвинувачення щодо обґрунтованості підозри та існування ризиків. Забезпечення реальних гарантій прав і свобод людини на нашу думку вимагає повного дослідження усіх обставин, що пов'язані із застосуванням запобіжного заходу, а не формального «узаконення» раніше прийнятого рішення.

Наскільки обґрунтованим є підхід, коли оцінка повідомлення про підозру «залишається поза увагою», як така, що вже раніше досліджувалася? Чи відповідає такий підхід вимогам ч. 2 ст. 29 Конституції України, згідно з якою "ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом"?

Рішення суду про продовження дії запобіжного заходу є підставою для тримання особи під вартою чи під домашнім арештом. Відтак, вимоги до його вмотивованості мають бути такі ж, як і щодо рішення про застосування запобіжного заходу, а отже і містити оцінку обґрунтованості повідомленої підозри. Відповідно, рішення слідчого судді про застосування запобіжного заходу не може розглядатися як певна преюдиція, що звільняє від обов'язку дослідження обґрунтованості оголошеної підозри.

Такий висновок ґрунтується також і на вимогах законодавства, що визначають перелік судових рішень, обов'язкових до виконання. Так, відповідно до ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» судами при застосуванні норм права враховуються висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду. Приписами ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ» передбачено, що під час розгляду справ суди мають застосовувати у якості джерела права положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику ЄСПЛ. У ст. 90 КПК України передбачено, що преюдиціальне значення для суду має лише рішення національного суду або міжнародної установи, яке набрало законної сили і ним встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Отже, можливо дійти висновку, що жодне інше судове рішення, крім наведених вище, не мають жодного преюдиціального значення для суду при вирішенні ним питань у конкретному кримінальному провадженні.

Тому рішення слідчого судді про застосування запобіжного заходу не може розглядатися як достатній доказ/аргумент про доведеність стороною обвинувачення обґрунтованості повідомлення про підозру та існування ризиків. Відповідно, ухвалення слідчим суддею, судом рішення про продовження дії запобіжного заходу передбачає необхідність дослідження і наявності/відсутності ризиків, і обґрунтованість повідомленої підозри, тобто достатність даних/доказів існування суспільно небезпечного діяння та причетності певної особи до його вчинення.

Олександр Бабіков

к.ю.н., доцент кафедри Київського університету права
керуючий партнер АО «DEFENSORES»

для Науково-дослідного інституту проблем досудового розслідування